

Többféle szemlélet érvényesült

Kristó Gyula professzor a Korai magyar történeti lexikonról

Az ünnepi könyvhétnek egyik fontos kötete az *Akadémiai Kiadó* újdonsága, a *Korai magyar történeti lexikon*. A kötet a 9–14. század időszakát tekinti át kétezer címszóban, számtalan melléklettel, térképkel, genealógiai táblával. A lexikonról a főszerkesztőt, Kristó Gyula professzort kérdeztem.

– Milyen ötlet nyomán született meg ez a lexikon?

– Idegen ötlet nyomán. Az 1970-es évek végén vetődött fel először a gondolat, hogy az akkori Német Demokratikus Köztársaság és Lengyelország tudományos akadémiainak irányításával készüljön el az *Enzyklopädie zur Frühgeschichte Europas* (*Enciklopédia Európa korai történetéhez*) című sokkötetes vállalkozás. Ebbe a magyar tudományirányítás az MTA Régészeti Intézetét „nevezte”. Hamarosan kiderült azonban, hogy a hunoktól a XIV. századig terjedő anyagot a mai országhatárok alapján kívánják az egyes országok között szétosztani, azaz például Pozsony szócikkének megírása Csehszlovákiának, Kolozsváré Romániának jutott volna, holott köztudomás szerint ezen városok a magyar királyság fontos települései voltak, akkortájt úgyszólván szlovák és román lakosság nélkül. Még súlyosabb volt a helyzet a tekintetben, hogy a szomszéd országok szakemberei maguknak vindikáltak minden olyan személyt, akinek a trianoni országhatáron kívüli középkori magyar területekhez bármilyen köze volt, tehát például a bihari hercegeket a románok szerették volna megírni. Miután egy ilyen alapkoncepció pontosan kirajzolta volna a középkorban a trianoni országhatárokat, rövid úton kiderült, ebben a munkálatban sem a régészeti intézet, sem a történeti vonatkozások megírására felkért szegedi egyetemi középkorkutató műhely nem vehet részt. Kezdeményeztük a vállalkozásból való kilépésünket. Próbálkozásunknak volt olyan reménytelen szakasza, amikor az illetékesek azt mondták: előbb lépünk ki a *Varsói Szerződésből*, mint a *Korai történeti enciklopédiából*. Végül is az idő nekünk dolgozott, s ami az 1980-as évek elején még lehetetlenségnek tűnt, az az évtized közepe táján realitássá vált. Megtörtént kilépésünk, s ezt követően saját enciklopédia megírására vállalkoztunk, amelyet a magyar őstörténetnek, valamint a 420-as évektől 1837-ig terjedő időközben a Kárpát-medence történetének kívántunk szentelni. Az új magyar enciklopédia megbízási szerződéseit 1987-ben írta alá Köpeczi Béla művelődési miniszter és Kulcsár Kálmán, az MTA főtitkár-helyettese. A magyar szellemi élet akkori vezetői ezzel is dokumentálni kívánták, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítanak a megújult, ugyanakkor a történeti valóságot egyértelműen tükröző vállalkozásnak. Az már a magyar szaktudományos helyzet elmúlt évtizedekbeli siralmas helyzetének, legfeljebb megtúrt pozíciójának köszönhető, hogy személyi és szervezeti feltételek híján a vállalt feladatot nem tudtuk maradéktalanul teljesíteni. Nem készültek el a magyar őstörténet szócikkei, rendkívül egyenetlen és hézagos lett az avar kor anyaga. A hunok, gepidák, longobárdok kárpát-medencei történetéről Róna István akadémikus

vezetésével a minap jelent meg egy kötet, amelyik a hajdani enciklopédia anyagára épült, a mi vállalkozásunk pedig a 800 és 1837 (az esetek jelentős részében 1400) közötti időszakot tekinti át, a szerényebb lexikon megjelöléssel.

– Van-e előzménye az effajta történeti lexikonnak a magyar könyvkiadásban, illetve a világ más országában?

– A műfajnak az európai történeti és régészeti irodalomban rendkívül gazdag előzményei vannak. Legyen szabad ezek sorából a németek felülmúlhatatlan alaposágú *Lexikon des Mittelalters* (*A középkor lexikona*), a szlovák *Slownik starožitnosti slowianskich* (*A szláv régiségek lexikona*), a bizánci stúdiumok *Reallexikon der Byzantinistik* (*A bizantinológia lexikona*) című vállalkozásaira utalni, amelyek azonban igen csekély számban tartalmazznak magyar anyagot. A hazai könyvkiadásban igazán számottevő előzményei vállalkozásunknak nincsenek.

– Milyen szempontok vezérelték a készítőket az anyag összeállításánál?

– Mindenekelőtt a 800-as kezdő dátumot kell indokolnom. Ha tudniillik 895-tel indítottunk volna, homályban hagytuk volna a magyarok bejövetele előtti kritikus évszázad kérdéskörét, nem tudtunk volna állást foglalni a történettudományban oly sok vitát kiváltott folytonosság vagy folytonossági hiány kérdésében. Ezen elméletek sorából elég, ha a dákoromán kontinuitás elméletre utalok. Mi azért kezdjük összesen olyan szócikkünket nyolcszázal, amelyek esetében erre egyáltalán lehetőség van, hogy állást foglaljunk ezekben a kérdésekben. A záró dátum nem igényel bővebb magyarázatot. Arra törekedtünk, hogy lehetőleg minden fontosat mondjunk el, amit e hatszáz évről tudunk. Ennek megfelelően százhetven szerző kétezer szócikkben foglalta össze nem csupán a szorosán vett (politika-) történetre, hanem a tág értelemben vett múltra vonatkozó ismereteket, beleértve a természettudományos stúdiumokat is (a történeti embertan, történeti állattan). Magától értetődően a történelem mellett *irodalom*, *nyelv*, *művészet*, *technikai* történeti szócikkek, illetve vonatkozások teszik teljessé a képet.

– Mennyire kellett az e korszakról alkotott történelemszemléletet módosítani, megfelelő volt-e a feldolgozottság mértéke és minősége?

– A kétezer szócikk témájának kutatottsági szintje igen eltérő. Éppen ezért, ahol szükséges volt, a szerzők alapkutatásokat végeztek, más, jobban feldolgozott témák esetében a közkezen forgó ismeretanyagot összegezték. Feladatunknak tekintettük, hogy minden olyan nézet, amely tudományos vértzetben jelentkezik, helyet kapjon a lexikonban. Nem egyféle történelemszemléletet érvényesítettünk, illetve amennyiben az adatok feltétlen tiszteletén alapuló metódust történelemszemléletnek tekintjük, úgy igen.

– Kiknek készült ez a lexikon?

– Mindenkinek, akit érdekel a magyarság múltja, mindenkinek, akit rabul ejtenek az értékek, mindenkinek, aki tiszteli a tényeket.

(hanthy)